

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

ความเป็นมาของเมืองตากอากาศชายทะเลหัวหิน

ชายทะเลหัวหิน เป็นสถานที่พักตากอากาศที่อยู่ในความทรงจำที่ดีของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน เริ่มตั้งแต่การสร้างทางรถไฟสายใต้ไปถึงอำเภอหัวหิน ในปีพ.ศ. 2454 รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากหัวหินมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและเงียบสงบ ทำให้มีเจ้านายหลายพระองค์นิยมเสด็จไปประทับ ประกอบกับความนิยมในการไปตากอากาศชายทะเลเพื่อการรักษาสุขภาพ กำลังแพร่หลายจากอิทธิพลตะวันตกที่เข้ามาในประเทศไทยในสมัยนั้น

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคที่หัวหินเฟื่องฟูและหรูหรา มีการสร้างไฮเต็ลหัวหินซึ่งมีการให้บริการต่างๆที่ทัดเทียมกับต่างประเทศ ต่อมา มีการสร้างวังไกลกังวล , ตำหนักเจ้านาย , และบ้านพักตากอากาศชายทะเลขึ้นมากมาย ทำให้หัวหินในสมัยนั้นกลายเป็นศูนย์กลางของการพบปะสังสรรค์ระหว่างบุคคลสำคัญมากมาย ทั้งในหมู่คนไทยและชาวต่างชาติ ในเวลาต่อมาจึงมีการจัดระบบเทศบาลเพื่อรองรับความเจริญของชุมชนหัวหินในอนาคต

ในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2475 จนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปีพ.ศ. 2482 - 2488 นั้น เป็นยุคที่หัวหินเงียบเหงาลงอย่างมาก หัวหินได้กลายเป็นที่พักของหลายครอบครัวที่หนีภัยทางการเมืองและภัยสงครามมาจากกรุงเทพมหานคร ต่อมา ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หัวหินเป็นหนึ่งในศูนย์ปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทย ซึ่งเป็นขณะเดียวกับที่ทหารญี่ปุ่นเริ่มเข้ามายึดชายหาดหัวหิน ทำให้สังคมหัวหินในตอนนั้นเต็มไปด้วยความหวาดระแวง บ้านบางหลังที่ปิดไว้ถูกพวกทหารญี่ปุ่นเข้าไปอาศัย ทำให้บ้านเหล่านั้นทรุดโทรมและถูกทำลายลงไปมาก

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีการจัดตั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นในปีพ.ศ. 2503 ทำให้ความเจริญแพร่ขยายไปสู่ท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ เมื่อการเดินทางสะดวกสบายมากขึ้น หัวหินจึงกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ทันสมัยของกลุ่มหมู่สาวเพื่อหนีความอับช้ำของกรุงเทพมหานครในฤดูร้อน แต่ต่อมาในช่วงสงครามเวียดนาม คนในสมัยนั้นหันไปนิยมการท่องเที่ยวชายทะเลทางทิศตะวันออกกันมากขึ้นเช่น พัทยา และบางแสน มีการสร้างโรงแรมและบริการอื่นๆ เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวแบบใหม่ เช่นกีฬาทางน้ำ และในทศวรรษที่ 1970 โดยได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบการพักผ่อนของชาวอเมริกัน ความนิยมของหัวหินจึงลดลง

ในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) มีการกำหนดให้หัวหินอยู่ใน การวางแผนพัฒนาภาคตะวันตกโดยสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หัวหินถูกกำหนดให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวตากอากาศชายทะเลแบบสงบ รวมทั้งในปีพ.ศ. 2530 เป็นปีการท่องเที่ยวไทย ทำให้หัวหินมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอย่างรวดเร็วเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจการท่องเที่ยว ที่ดินบริเวณริมทะเลมีราคาสูงขึ้นมาก ทำให้ตำหนักและบ้านพักตากอากาศเดิมถูกรื้อเพื่อเปลี่ยนเป็นโรงแรมและอาคารชุดพักอาศัยที่หรูหราและทันสมัย การพัฒนาหัวหินในยุคนี้เป็นไปแบบเร่งรีบ บางอาคารถูกออกแบบโดยขาดสำนึกที่ดีทางด้านสิ่งแวดล้อม นำไปสู่ปัญหาต่างๆมากมาย เช่นปัญหามลภาวะและความแออัด หรือปัญหาการทำลายทัศนียภาพที่สวยงามตามธรรมชาติ ซึ่งทำให้หัวหินถึงจุดอิ่มตัว

ในปัจจุบัน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535 – 2542 ทุกประเทศทั่วโลก ประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง ทำให้กิจการต่างๆ ต้องปิดลง โดยเฉพาะคอนโดมิเนียมหรือบ้านพักตากอากาศชายทะเลเพราะคนทั่วไปไม่มีกำลังซื้อ ขณะเดียวกัน มีการออกกฎหมายในการควบคุมการก่อสร้างอาคารบริเวณชายทะเลหัวหิน โดยเฉพาะการกำหนดแนวระยะรั้ว และการควบคุมทางด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้โครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นขาดความเป็นไปได้ในการลงทุน ดังนั้น แนวโน้มในการสร้างอาคารใหม่จึงน้อยลง แต่มีการบริการรูปแบบใหม่เกิดขึ้น คือการตัดแปลงบ้านพักตากอากาศที่มีอยู่เดิม มาใช้เป็นโรงแรมขนาดเล็ก เกสต์เฮาส์ และร้านอาหารชายทะเล ซึ่งกำลังมีแนวโน้มที่จะได้รับความนิยมต่อไปในอนาคต

ความสำคัญของการอนุรักษ์บ้านพักตากอากาศชายทะเลหัวหินในช่วงปีพ.ศ. 2454 – 2488

บ้านพักตากอากาศชายทะเลหัวหิน ที่สร้างขึ้นในช่วงปีพ.ศ. 2454 – 2488 ตั้งแต่เริ่มมีการเปิดสถานีรถไฟหัวหิน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนต้นจนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองนั้น เกิดขึ้นจากความเจริญทางการคมนาคมทางรถไฟ ซึ่งนำไปสู่ความนิยมการพักผ่อนตากอากาศในหมู่ชนชั้นสูงทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งถือเป็นต้นแบบของวัฒนธรรมการตากอากาศในยุคต่อมา สถาปัตยกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้รับการออกแบบอย่างวิจิตรงดงามเพื่อใช้เป็นหน้าเป็นตาของคนสำคัญในยุคนั้น รูปแบบต่างๆ แม้ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตกมาอย่างมาก แต่ก็มีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมท้องถิ่นเป็นอย่างดี บ้านพักตากอากาศในยุคนี้จึงมีคุณค่าสมควรแก่การศึกษาทั้งในด้านประวัติศาสตร์ที่สำคัญของประเทศในช่วงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ในด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมซึ่งมีความงดงามและกลมกลืนกันสภาพแวดล้อม

ในปัจจุบัน บ้านในสมัยดังกล่าวที่ยังหลงเหลืออยู่ ถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชายทะเลแห่งนี้ แต่เนื่องจากบ้านส่วนใหญ่ถูกปล่อยทิ้งไว้โดยไม่มีการบำรุงรักษาเป็นจำนวนมาก การซ่อมแซมอาคารมักขาดความรู้ความเข้าใจในแก้ปัญหาและการอนุรักษ์ ทำให้ไม่คงทนถาวรและรูปแบบดั้งเดิมที่มีคุณค่าค่อยๆ เลือนหายไป บางหลังทรุดโทรมจนไม่สามารถซ่อมแซมได้ ในที่สุดจึงถูกรื้อทิ้งไปเพื่อสร้างบ้านหรือที่พักอาศัยประเภทอื่นที่มีรูปแบบทันสมัยขึ้นแทน ขณะเดียวกันการก่อสร้างอาคารใหม่ก็สร้างผลกระทบต่ออาคารข้างเคียงอย่างต่อเนื่อง โดยทำให้อาคารเหล่านั้นถูกทำลายลงไปอีกเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเจ้าของบ้านหมดกำลังใจและกำลังทรัพย์ในการรักษาอาคารไว้ อีกปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การออกแบบของสถาปนิกที่ไม่มีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดความเสียหายมากมาย เช่นปัญหามลภาวะต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านทัศนียภาพบริเวณชายหาดที่ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์อาคารที่เหมาะสมเพื่อควบคุมแนวทางการพัฒนาชายทะเลแห่งนี้ให้เป็นไปอย่างมีระเบียบและคงคุณค่าสืบต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมและประเมินคุณค่าของบ้านพักตากอากาศชายทะเลหัวหินในช่วงปี พ.ศ.2454 – 2488 ตลอดจนปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน โดยนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดระดับของการอนุรักษ์ที่เหมาะสม
2. เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับบ้านพักตากอากาศและสาเหตุของปัญหาในกรณีต่างๆ
3. เพื่อเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์บ้านพักตากอากาศชายทะเลหัวหินในปีพ.ศ.2454 – 2542

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตทางกายภาพ

บ้านพักตากอากาศชายทะเลประเภทบ้านเดี่ยว ในเขตเทศบาลตำบลหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทางทิศตะวันออกของถนนเพชรเกษม จากสนามบินพาณิชย์ บ่อฝ้ายทางทิศเหนือ จนถึง โรงแรมชีวาศรม บริเวณทางแยกถนนตะเกียบทางทิศใต้ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ศึกษาดังนี้

พื้นที่ตอนบน : ระหว่างสนามบินบ่อฝ้ายถึงสุดถนนเลียบริม

พื้นที่กลาง : ระหว่างพระราชวังไกลกังวลถึงถนนรมติษฐ์

พื้นที่ตอนล่าง : บริเวณทางใต้ของตัวเมือง จากถนนดำเนินเกษมถึงทางแยกถนนตะเกียบ

ขอบเขตทางระยะเวลา แบ่งเป็น 4 ช่วง ดังนี้

1. หัวหินในช่วงก่อนปีพุทธศักราช 2454

2. หัวหินในช่วงปีพุทธศักราช 2454 ถึง 2488

ตั้งแต่เริ่มมีการเปิดสถานีรถไฟหัวหิน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนต้น ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง

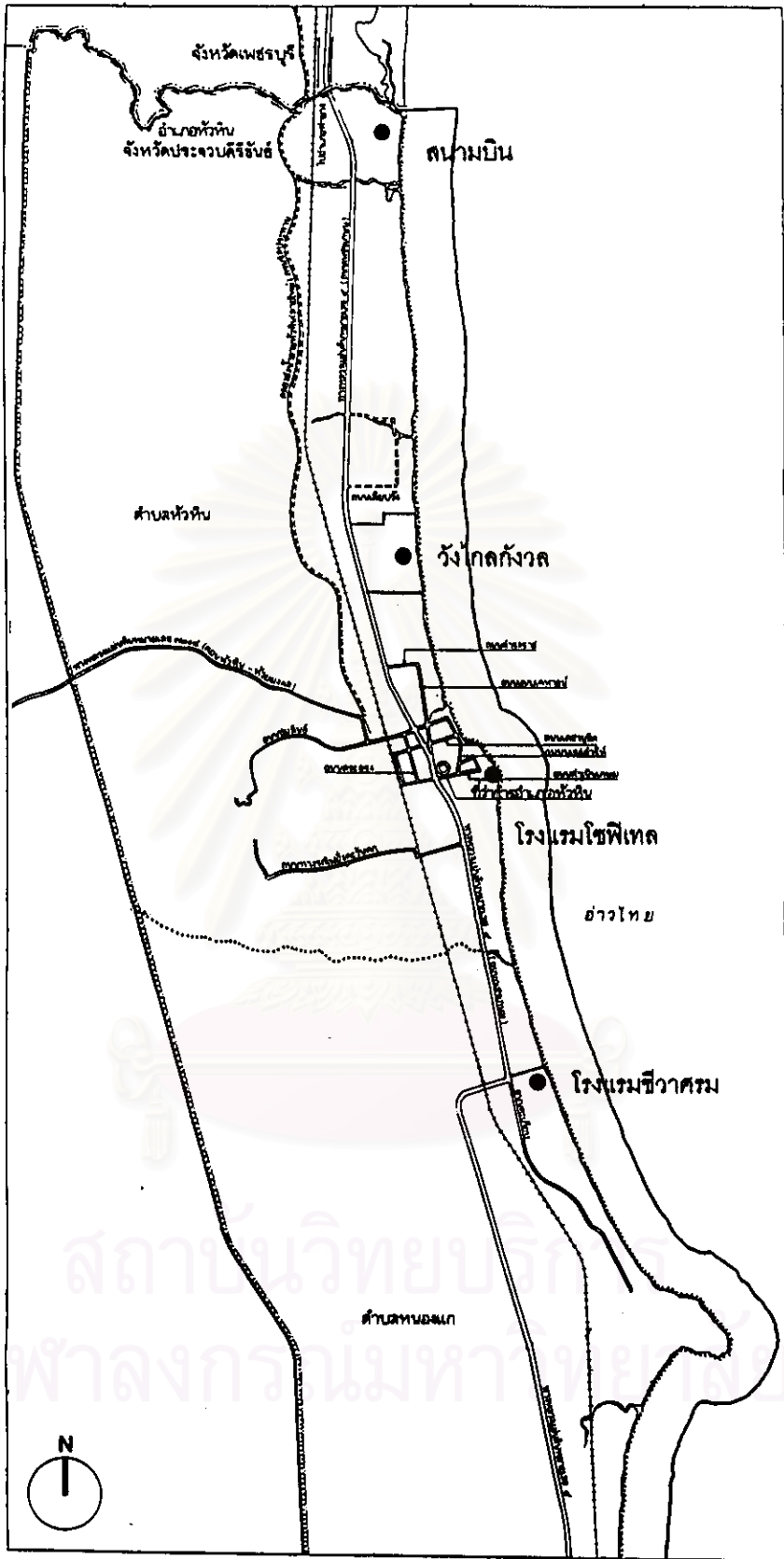
3. หัวหินในช่วงปีพุทธศักราช 2489 ถึง 2529

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตอนต้น ถึงสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 5

4. หัวหินในช่วงปีพุทธศักราช 2530 ถึง 2542

ตั้งแต่ปีการท่องเที่ยวไทย ถึงช่วงเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในปัจจุบัน

มุ่งเน้นในการศึกษานบ้านพักตากอากาศชายทะเลหัวหินในช่วงปีพุทธศักราช 2454 ถึง 2488 เป็นหลัก โดยใช้ข้อมูลของหัวหินในช่วงเวลาอื่นๆ เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

พื้นที่ตอนบน

พื้นที่ตอนกลาง

พื้นที่ตอนล่าง

1.1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

การดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสาร (Documentary Research) เพื่อค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ร่วมกับการวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของบ้านพักตากอากาศชายทะเลหัวหิน ในช่วงปีพ.ศ.2454 - 2488 รวมทั้งการสัมภาษณ์บุคคล (Interview) ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการทำงาน ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ข้อมูลทางปฐมภูมิ ประกอบด้วย การสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์เจ้าของบ้านหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลทางทุติยภูมิ ประกอบด้วย ข้อมูลทางด้านกายภาพและประวัติศาสตร์ของหัวหิน ข้อมูลทางด้าน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรม และข้อมูลทางด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม จากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบ เพื่อสรุปผลข้อมูลทางด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมและคุณค่าของ

บ้านพักตากอากาศชายทะเลหัวหินในช่วงปีพ.ศ.2454 - 2488 ตลอดจนปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น

3. การเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์ โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้จากข้อมูลต่างๆ ประกอบกับข้อมูลจากการวิเคราะห์ เพื่อการอนุรักษ์บ้านพักตากอากาศชายทะเลหัวหินในช่วงปีพ.ศ.2454 - 2488

โดยเสนอผลการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Descriptive Research)

ประกอบด้วยการแสดงข้อมูลจากการสำรวจด้วยภาพถ่าย (Photographic survey) กับแผนที่เป็นหลัก และแสดงรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ด้วยการใช้แบบสถาปัตยกรรม (Architectural Drawing) โดยสังเขป

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของบ้านพักตากอากาศชายทะเล และการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประเภทนี้ยังไม่มีผู้ใดทำไว้ ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านอื่น ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีดังนี้

1. วิชนัน คุภจรรยา , “การเปรียบเทียบที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์และหัวหิน”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตสาขาวิชาเคหกรรม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ปี 2539)

2. สุนิสา โพธิ์เตี้ย , “การศึกษาแบบการพัฒนาชุมชนหัวหินอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตสาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ปี 2535)

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. เป็นการรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อบันทึกไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป
2. สร้างสำนึกในการอนุรักษ์แก่คนทั่วไป ให้ตระหนักถึงคุณค่าของอาคารเก่า

ความหมายของคำที่ใช้ในการศึกษา

- สถาปัตยกรรม :** อาคารที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ทางการก่อสร้าง และคุณค่าทางศิลปะที่อาคารนั้นมีอยู่
- รูปแบบ :** ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร ซึ่งได้แก่ลักษณะทางกายภาพของรูปทรงและส่วนประกอบของอาคาร โดยแยกจากการใช้สอยอาคาร
- อาคาร :** สิ่งก่อสร้างที่สนองประโยชน์ใช้สอยได้
- บ้าน :** สิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย ที่นับทั้งตัวอาคาร และบริเวณที่อาคารตั้งอยู่
- บ้านพักตากอากาศ :** บ้านที่ปลูกไว้ตามแหล่งอากาศสบายเพื่อไว้พักผ่อนในฤดูร้อน
- การตากอากาศ :** การพักผ่อนในที่อากาศดี มักหมายถึงการไปพักผ่อนตามชายทะเล
- การอนุรักษ์ :** การกระทำเพื่อรักษาคุณค่าของสถาปัตยกรรมให้ดำรงต่อเนื่องสืบไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย